

บทบาทของวัดในการบริหารจัดการฌาปนสถานและงานศพในจังหวัดนนทบุรี*
THE ROLE OF TEMPLES IN MANAGING CREMATORIUMS AND FUNERALS
IN NONGTHABURI PROVINCE

พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกโร), พระครูโอภาสหนทกิตติ (ศักดิ์ โอภาส),
พระครูวิโรจน์กาญจนเขต (นัทฤต ธิปงกโร), สุภัทรชัย สีสะไบ
Phraudomsitthinayok (Kumphol Kunungkaro), Phrakhruropatnontakitti (Sakda Opaso),
Phrakruwirojkanchanakhet (Nuttakrit Thipungkaro), Suphattharachai Sisabai
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: opal_1982@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการมุ่งศึกษา บทบาทของวัดในการบริหารจัดการฌาปนสถานและงานศพในจังหวัดนนทบุรี โดยศึกษาจากเอกสาร ตำรา หนังสือ วิทยานิพนธ์ อินเทอร์เน็ต และจากการวิเคราะห์สังเคราะห์ พบว่า 1. วัดโดยคณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนและช่วยเหลือประชาชนจำเป็นต้องปรับตัวในการที่จะบริหารจัดการฌาปนสถานและงานศพให้เกิดความเรียบร้อย ตามหลักการบริหาร 4M ประกอบด้วยการที่มีคนที่จะพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ มีงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ มีการจัดการที่มีประสิทธิภาพบริหารทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรที่มีภายในวัด ให้เกิดคุณค่า เพื่อบริหารความพึงพอใจของประชาชนที่มาใช้บริการ เพราะวัดถือว่าเป็นสถานที่ที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน ส่งผลจะทำให้ปัจจัยส่วนอื่นเกิดขึ้นอย่างเช่น การเดินทาง การมีที่จอดรถ มีศาลาบำเพ็ญกุศล มีเป็นเผาศพ 2. การบริหารจัดการฌาปนสถานและจัดงานศพในจังหวัดนนทบุรีถือว่าอยู่ในด้านสาธารณสุขสงเคราะห์และสาธารณูปการไปด้วยเพราะนอกจากจะเป็นการสงเคราะห์ประชาชนในเรื่องของการจัดงานในวัดแล้วยังเป็นการจัดบริเวณสถานที่ต้อนรับและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนอยู่ในด้านสาธารณูปการไปด้วย 3. บทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีศพจึงเป็นพฤติกรรมกรปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับตำแหน่งทางสังคมหรือกิจกรรม และภาระหน้าที่ที่มีความเกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: บทบาท; การบริหารจัดการ; ฌาปนสถาน; งานศพ

Abstract

Academic articles aimed at study the role of temples in managing crematoriums and funerals in Nonthaburi Province by studying documents, textbooks, books, theses, the internet, and from synthetic analysis. The results of the study found that 1. Temples, the Sangha, plays an important role in community development and helping people. They need to adapt in order to manage crematoriums and funerals according to the 4 M management principles, it consists of having people ready to perform duties, having a budget, materials and equipment, and having efficient management of human resources. Resources available within the temple to create value to manage the satisfaction of the people who come to use the service. Because the temple is considered a place that is a spiritual refuge for the people. As a result, other factors will arise, such as traveling and having parking. There is a pavilion for merit-making, a cremation hall, etc. 2. The management of crematoriums and funeral arrangements in Nonthaburi Province is considered to be in the area of public welfare and public utility because in addition to helping the people in terms of organizing events in temples, it is also It is about arranging the area to welcome and provide convenience to the people in terms of public facilities as well. 3. The role of the undertaker in funeral ceremonies is therefore a practical behavior. According to the role and duty assigned to the social position or activity and related duties.

Keywords: Roles; Management; Crematoriums; Funerals

บทนำ

ในวิถีชีวิตของการเป็นมนุษย์เป็นเรื่องของสังขารความจริงที่จะต้องมีความเกิด ความแก่ ความเจ็บและสุดท้ายก็คือความตายซึ่งทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้ ฉะนั้น มีคนกล่าวว่า เมรุเผาศพหรือชาวพุทธสถานเป็นบ้านหลังสุดท้ายก็คงจะเป็นความจริงที่ใช้สำหรับการสลายร่างหรือความสบายใจของผู้ที่เป็นญาติมิตรคนรักหรือเพื่อนที่รู้จักจะได้สบายใจในการเผาศพสลายร่างของผู้วายชนม์ ในปัจจุบันมักเป็นสถานที่สำหรับเผาศพซึ่งมีเมรุ ฌาปนสถานและมีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพแต่มีการบริหารจัดการที่แตกต่างออกไปในแต่ละวัดรวมถึงการใช้ทุนหรือแม้กระทั่งการไม่มีค่าใช้จ่ายหรือฟรีทุกอย่างเหล่านี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจเพราะมีข่าวปรากฏในออนไลน์ในลักษณะที่ว่า การเผาศพในวัดดังที่แพงเกินไปหรือในบางวัดที่ไม่เก็บค่าใช้จ่ายเลยเป็นการสงเคราะห์ประชาชน ซึ่งเกิดปรากฏการณ์ในยุคปัจจุบันที่เรียกว่า บริโภคนิยม (Consumerism) เป็นผลผลิตที่เกิดจากทุนนิยมสมัยใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้มนุษย์มี

การบริโภคมากขึ้น เพราะมนุษย์ทุกคนอยู่ในฐานะผู้บริโภคย่อมมีความต้องการ เพื่อรักษาการขยายตัวและดำรงอยู่ของวิธีการผลิตของตนและเพื่อให้ได้รับการตอบสนองต่อความต้องการในชีวิต ทำให้กลายเป็นการบริโภคเพื่อแสวงหาความพึงพอใจผ่านวัตถุในรูปแบบของสินค้าและบริการ (ยุวดี ช่วยกิจ, 2551) ความหมายของบริโภคนิยมจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้อุดมการณ์เศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism) โดยมีเป้าหมายของการผลิตเพื่อขายสินค้าให้กับผู้คนในสังคมและในขณะเดียวกันพยายามขายให้ได้กำไรมากที่สุดดังนั้นจึงทำให้ระบบทุนนิยมต้องอาศัยกลไกทางอุตสาหกรรมที่สามารถผลิตสินค้าได้ครั้งละมาก ๆ และรวดเร็ว (Mass Product) ปัญหาที่ตามมา คือ ปริมาณของอุปทานล้นเกิน (Oversupply) สิ่งในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนำมาแก้ปัญหาคือ ยุทธศาสตร์การตลาดและการโฆษณาของบริษัทข้ามชาติในโลกที่สาม ส่งผลให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมขึ้นเพราะบริษัทข้ามชาติเป็นผู้กำหนดว่าจะผลิตอะไร และกระตุ้นให้เกิดความต้องการบริโภคสินค้านั้น ๆ ทั้งในโลกที่หนึ่งและโลกที่สาม (พระขวัญเมืองสุหะ, 2546) ทศนคติเกี่ยวกับความตายของสังคมหนึ่ง ๆ เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดพิธีศพของสังคมนั้น การจัดการศพในสังคมไทยเกิดจากความเชื่อที่สำคัญ 3 ประการคือ คนตายมีลักษณะความเป็นอยู่และความต้องการคล้ายกับคนเป็น เพียงแต่อยู่คนละโลก จึงต้องทำพิธีเช่นไหว้ อุทิศอาหาร สิ่งของ เครื่องใช้ ให้แก่ผู้ตายเพื่อนำไปใช้ในโลกของผู้ตายประการที่สอง ผู้ที่ตายไปแล้วได้เปลี่ยนสภาพไปเป็นวิญญาณหรือผีที่อาจกลับมาบงกชเพราะความเป็นห่วงคนเป็นหรือยังตัดไม่ขาดจากโลก จึงอาจกลับมาก่อให้เกิดความเจ็บปวด เตือดร้อน สร้างความหวาดกลัวให้กับคนที่อยู่ข้างหลัง จึงต้องมีพิธีป้องกันหรือพิธีปัดรังควานที่อาจเกิดจากคนตายเพื่อป้องกันผีมารบงกช ดังจะเห็นจากพิธีต่าง ๆ ที่ทำหลอกผีหรือให้แน่ใจว่าคนตายจะไม่กลับมาที่บ้านอีกและประการที่สาม การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้คนตายได้รับผลประโยชน์ในโลกหน้าซึ่งเป็นผลมาจากความเคารพรักอาลัย และความระลึกถึงด้วยความกตัญญูทุกเวลาที่กล่าวได้ว่า ประเพณีงานศพ เป็นประเพณีสุดท้ายของช่วงชีวิตมนุษย์ ที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนานเมื่อสิ้นลมหายใจจะต้องมีพิธีกรรม เพื่อทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ความสำคัญของการจัดพิธีกรรมงานศพนั้น เพื่อได้รับรู้ถึงพิธีกรรม และเข้าใจปรัชญาชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ประเพณีงานศพเป็นประเพณีที่ทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น เพราะต่างคนต่างร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้เจ้าภาพที่เศร้าโศกเสียใจได้อุ่นใจเมื่อมีคนมาร่วมงาน ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในสังคม (ภัสร์นวี ศรีสุวรรณ, 2557)

การจัดงานศพในปัจจุบัน เจ้าภาพจะได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้นเพราะมีสัปเหร่อและเจ้าหน้าที่ทางวัดคอยให้บริการเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ มีเมรุเผาศพ มีศาลาตั้งศพ สวดพระอภิธรรม สถานที่บรรจุศพ สถานที่เก็บอัฐิ รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้บริการโดยเจ้าภาพไม่ต้องลงทุน ด้วยเหตุนี้เอง เจ้าภาพจึงนิยมนำศพมาตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดมากกว่าตั้งศพที่บ้านประกอบกับสภาวะแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนไป บ้านที่อยู่อาศัยเล็กลงพื้นที่จึงไม่

พอที่จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลและรวมถึงการรับรองแขก ตลอดจนถึงของเครื่องใช้ที่ไม่มี หรือมีครบ แต่ไม่เพียงพอกับการจัดงานศพ ถ้าจะจัดหาที่สิ้นเปลืองโดยใช้เหตุ เพราะใช้งานแค่ครั้งเดียว ในขณะที่เดียวกันทางวัดมีแผนกฌาปนกิจบริการให้พร้อมทุกอย่าง นับตั้งแต่การจัดสถานที่รดน้ำศพ การจัดหาโลงศพ จัดการตราสัง ตั้งศพ เตรียมโต๊ะหมู่บูชา เตรียมเครื่องสักการะศพ นิมนต์ พระสวดอภิธรรม จัดเครื่องไทยธรรม จัดดอกไม้หน้าศพ ตลอดจนถึงติดต่อร้านขายหนังสือ ของชำร่วย และร้านค้ารับทำภัตตาหารถวายพระอาหารเช่นศพ อาหารวางน้ำดื่มที่เลี้ยงแขกที่มา เข้าร่วมงานและดอกไม้จันทน์ที่ต้องใช้ในวันเผา เมื่อทางวัดมีบริการเพียงพร้อม ตัวเจ้าภาพก็ไม่มี เวลาจัดหาอุปกรณ์หรือเตรียมงานมากนัก จึงทำให้เจ้าภาพหันมาใช้บริการของวัดมากขึ้น เพียงเจ้าภาพเตรียมเงินให้พอจ่ายเท่านั้น ดังนั้นการที่เจ้าภาพมีความประสงค์ที่จะจัดงานศพ อย่างไม่รู้จะให้ใหญ่โตหรูหราเพียงใด ก็แจ้งความประสงค์ไปที่แผนกฌาปนกิจบริการของวัด ก็จะตั้งใจที่เจ้าภาพต้องการ นับว่าสะดวกมากสำหรับเจ้าภาพ และถ้าเจ้าภาพไม่รู้หรือไม่เข้าใจ สิ่งใด เจ้าหน้าที่ทางวัดก็จะเป็นผู้คอยแนะนำ หรือเป็นพิธีกรให้ด้วย อีกทั้งยังปฏิบัติแทนเจ้าภาพ อีกหลายประการ จนเรากลืมไปว่านั่นคือหน้าที่ของเจ้าภาพ ในส่วนนี้เองเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ เสียเปรียบและเสียเงินเกินจำเป็นสำหรับการจัดงานศพ (ลักขณา ศกุนะสิงห์, 2556) กล่าวได้ว่า พิธีกรรมในประเพณีงานศพในปัจจุบัน พิธีกรรมเกี่ยวกับศพ เป็นแบบแผนที่จะต้องปฏิบัติต่อ ผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย เป็นการรื้อสัทธิกรรมระหว่างกัน เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตายและขจัด ความโศกเศร้าสำหรับผู้ที่มีชีวิตอยู่ พิธีกรรมเกี่ยวกับศพและขั้นตอนการปฏิบัติต่าง ๆ ตามพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อแสดงถึงการดำรงอยู่ทางสถานภาพทางสังคมของมนุษย์ในแต่ละ กลุ่มทำให้ความสำคัญของพิธีกรรมศพนั้น ส่งผลต่อมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อให้เห็นถึงการเกิดขึ้นเปลี่ยนแปลง และดับสลาย เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม จิตใจ ร่างกายและศาสนา การจัดงานศพในอดีตสะท้อนให้เห็นถึงการร่วมมือร่วมแรงกันช่วยจัดงานศพความสัมพันธ์ของครอบครัว ญาติสนิท มิตรสหาย ส่วนใหญ่แล้วมักจะนิยมจัดงานศพที่บ้าน และเมื่อถึงวันฌาปนกิจศพจึงได้เคลื่อนศพไปที่วัดเพื่อทำการฌาปนกิจศพตามประเพณี ส่วนการจัดงานศพในปัจจุบันจากการศึกษาจะเป็นงานศพที่สำเร็จรูป หน้าที่ของเจ้าภาพงานศพ ถูกแทนที่ด้วยธุรกิจบริการงานศพ ที่มีทั้งรูปแบบของการจัดงานศพแบบสำเร็จรูป และแยก ประเภทของธุรกิจของการบริการเช่น ร้านดอกไม้ ร้านให้บริการเต็นท์ โต๊ะ เครื่องเสียง ร้านส่งชมภัณฑ์ เป็นต้น ส่วนของผู้ให้บริการเป็นทั้งบุคคลภายนอก และวัดเองที่เป็นผู้ให้บริการ ทำให้การจัดงานศพในปัจจุบันสะดวกสบายมากยิ่งขึ้นตอบโจทย์ของผู้คนในสังคมเมืองได้มากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนจึงสนใจที่จะให้การบริหารจัดการเมรุเผาศพได้เป็นงานวิชาการเพื่อนำไปสู่ แนวทางของการพัฒนาและบริหารจัดการฌาปนสถานและจัดงานศพในจังหวัดนนทบุรีซึ่งเป็น จังหวัดที่มีประชากรมาก ทั้งเป็นประชากรที่ท้องถิ่นได้เป็นการประชากรที่มาจากสถานที่อื่นมา อยู่ มีคณะสงฆ์ที่เข้มแข็ง มีวัดจำนวนมาก มีประชาชนศรัทธาพระพุทธศาสนาจำนวนมาก และ

มีการจัดงานศพอยู่บ่อยครั้งซึ่งวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการจัดงานและทำหน้าที่ของความเชื่อตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับชีวิตของประชาชนทำให้สังคมประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกและมีวัดเป็นที่พึ่งสุดท้าย

บทบาทของวัดในการบริหารจัดการ 4 M

ผลจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ผู้บริหาร (วัด) ต้องปรับตัวโดยการใช้ประโยชน์จากระบบข้อมูล สารสนเทศและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุดที่ทำให้การติดต่อสื่อสารและการแสวงหาข้อมูล ข่าวสารทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้องค์การสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นปัจจัยมีผลต่อการสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน ส่วนในด้านการสร้างความเข้าใจในกฎและกติกาศงประชาคมโลก รวมทั้งระบบเศรษฐกิจของแต่ละประเทศก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการแข่งขัน โดยเฉพาะการแก้ไขกฎหมายเพื่อการตอบสนองระบบการค้าเสรี และสามารถนำองค์การไปอยู่ในสภาวะแวดล้อมใหม่ได้อย่างเหมาะสม และมีการปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารระดับกลาง รวมทั้งบุคลากรผู้ปฏิบัติทุก ๆ คนในองค์กรก็เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานในยุคของการแข่งขันที่เกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์อีกด้วย โดยการทำให้้องค์การมีลักษณะเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากบุคลากรที่มีประสบการณ์ การนำความรู้ และความสามารถที่โดดเด่นมาใช้ในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด การเปิดโอกาสให้บุคลากรได้รับ การพัฒนาและเรียนรู้เพื่อการปรับปรุงผลงานของตนเองอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งองค์การควรมุ่งทำให้บุคลากรมีการทำงานแบบทีมงาน ด้วยการใช้ภาวะผู้นำในการบริหารระดับต่าง ๆ และมุ่งการจูงใจแบบเน้นผลงานเพื่อการปรับตัวสู่อนาคต เป็นต้น

หลักการ 4 M ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญได้แก่ คน (Man) คือ ผู้ปฏิบัติงานขององค์กรนั้น ๆ เงิน (Money) ใช้สำหรับเป็นค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการวัสดุสิ่งของ (Materials) หมายถึง อุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องมือต่าง ๆ รวมทั้งอาคารสถานที่ และการจัดการ (Management) หมายถึงความรู้เกี่ยวกับการจัดการ ปัจจัยในการบริหารทั้ง 4 ประเภทนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดการเนื่องจากประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการจัดการขึ้นอยู่กับความพร้อมและคุณภาพของปัจจัยดังกล่าว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการกล่าวถึงปัจจัยนำเข้าขององค์การที่ไม่หวังผลกำไร แต่เน้นกระบวนการทำงาน และผลงานที่มีประสิทธิภาพ ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป การจัดงานศพนิยมไปทำพิธีที่วัด เพื่อความสะดวกต่อการจัดตามพิธีกรรมทางศาสนา เพราะวัดมีบริการครบวงจร ตั้งแต่รับศพ พิธีรดน้ำศพ พิธีลอยอัฐิ ตลอดจนการทำบุญต่าง ๆ เพียงแค่มีเงิน ก็จะได้ทุกสิ่งที่ต้องการ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า

1. คน (Man) ในการบริหารฌาปนสถานและงานศพจำเป็นจะต้องประกอบด้วยบุคลากรที่คอยดูแลต้อนรับเจ้าภาพที่จะมาใช้บริการในวัดจังหวัดนนทบุรี จะเป็นระบบที่มีการ

บริหารจัดการส่วนคนโดยมีพระสงฆ์ ได้แก่ เจ้าอาวาสและพระสงฆ์ที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการในส่วนของการจัดบริการจะมีในส่วนของการสวดพระอภิธรรมศพ ในแต่ละวันจะมีผู้ดูแลในส่วนพิธีกรรมและในส่วนประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ มัคคนายก สัปเหร่อ พิธีกร เป็นต้น เหล่านี้ล้วนมีความสำคัญและสอดคล้องเป็นการกำหนดหลักบริหารเบื้องต้นคือกำหนดคนที่จะต้องรับผิดชอบส่วนไหนเพราะฉะนั้น ลำดับแรกส่วนนี้จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่นำบริหารหรือวัดต้องให้การมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นในส่วนองประชาชนที่ช่วยงานแล้วอีกทั้งพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการอนุเคราะห์ประชาชนทั้งดูแลและเป็นผู้สวดพระอภิธรรมเองก็ต้องเตรียมพร้อมในการที่จะอนุเคราะห์ประชาชนเป็นต้น

2. เงิน (Money) ในส่วนการบริหารเงินวัดเป็นองค์กรไม่แสวงผลกำไรหรือประโยชน์แต่มุ่งเน้นในการช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนามากกว่า ในบางวัดถึงขนาดว่าไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่จำเป็นจะแจ้งถึงค่าใช้จ่ายที่จำเป็นจะต้องจ่ายให้เหมาะสมอย่าง เช่น ค่าศาลาค่าเผาศพ ค่าพระสวดในแต่ละวัน ค่าเลี้ยงคน อันนี้เป็นเรื่องของปัจเจกของแต่ละเจ้าภาพที่จะสะดวกแบบไหนและสะดวกมากน้อยเพียงใด ทางวัดอนุเคราะห์สงเคราะห์ได้ตามสมควรแก่เหตุถ้าถึงไม่มีเงินเลย บางวัดก็อนุเคราะห์ในการจัดฌาปนกิจให้ได้แล้วแต่เหตุการณ์ ไม่เหมือนกันเพราะฉะนั้น หลักของการจัดงานศพ จำเป็นจะต้องใช้เงินเป็นปัจจัยสำคัญพอสมควรในยุคปัจจุบันนี้โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำเป็นจะต้องใช้เงินเพราะต้องเลี้ยงคนที่มาร่วมงาน ต้องถวายพระที่มาสวดและค่าน้ำมันที่จะเผาศพเป็นต้น

3. วัสดุสิ่งของ (Materials) ในส่วนเครื่องมือ วัดมีความพร้อมในเรื่องฌาปนสถานแต่ถ้าเจ้าภาพจะทำบุญกับทางวัดก็สามารถทำได้ด้านสถานที่นี้จะประกอบด้วยศาลาสำหรับบำเพ็ญกุศลและเมรุเผาศพ บางที่ก็มีสถานที่ที่พร้อม บางที่ก็มีศาลาอยู่ทีหนึ่ง เมรุอยู่อีกทีหนึ่งแต่ก็จัดการให้อยู่ได้อย่างเหมาะสม

4. การจัดการ (Management) ในการจัดการ คือ เจ้าอาวาสจะมีแนวคิดที่มีภาวะผู้นำไม่ว่าจะเป็นการมองการณ์ไกลใครใช้ในส่วนไหนเป็นการบริหารจัดการทุนมนุษย์ที่มีอยู่ในวัดและบริหารความพึงพอใจของประชาชนที่เข้ามาใช้บริการและมีวิสัยทัศน์ในการที่จะนำประชาชนเข้ามาทำบุญในวัด ไม่เฉพาะเฉพาะงานศพ แต่เป็นหลาย ๆ งาน ที่วัดกับสังคมชุมชนมีส่วนร่วมกันในการทำงานและมีอัธยาศัยใจคอที่ดีในจังหวัดนนทบุรีนั้น โดยส่วนใหญ่พระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาส มีความรู้ความสามารถโดยผ่านการฝึกฝน การอบรมและการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอทำให้พระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาสนั้นมีความรู้ ความสามารถ ที่จะบริหารจัดการ ใช้คนได้อย่างมีประสิทธิภาพบริหารทุนมนุษย์ได้อย่างมีคุณภาพและสร้างงานเพื่อรองรับประชาชนที่จะมาใช้บริการในวัดโดยเฉพาะในเรื่องของฌาปนสถานและการจัดงานศพ ที่สำคัญ คือ สามารถใช้คนได้ ที่ผู้เขียนจะกล่าวต่อไป คือ ผู้ทำการเผาศพ หรือเรียกว่า สัปเหร่อ ที่มีกระแสฮิตในภาพยนตร์ไทย ทำเงินได้หลายร้อยล้าน ซึ่งชีวิตจริงสัปเหร่อนั้นมีความสอดคล้องกับวิถีชุมชน

ความเชื่อและศาสนาทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและมีความสุขสบายใจว่า ผู้ตายที่เป็นญาติ หรือผู้เป็นที่รักนั้นได้ไปสู่สุคติตามแนวความคิดทางพุทธศาสนา

ปัจจัยเลือกวัดสวดพระอภิธรรมและเผาศพ 1. เดินทางได้สะดวก 2. มีที่จอดรถ 3. มีศาลาบำเพ็ญกุศลขนาดใหญ่ที่รองรับแขกได้ และ 4. มีเมรุเผาศพอยู่ในที่เดียวกัน ซึ่งวัดหรือฌาปนสถานมีความพร้อมให้บริการอย่างครบวงจร สิ่งของที่ญาติของผู้ตายต้องเตรียมพร้อมกับการนำศพไปวัด คือใบมรณบัตรมาแจ้งกับฌาปนสถานของวัด ก็ดำเนินพิธีกรรมทางศาสนาได้แล้ว ส่วนขั้นตอนต่าง ๆ มีเจ้าหน้าที่บริการจัดงานศพเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ เจ้าภาพแค่เลือกรายการที่วางเรียงรายอยู่ในตู้โชว์ หรือในสมุดภาพถ่ายที่ระบุขนาดของสินค้าและราคา ถ้าเจ้าภาพไม่ต้องการใช้บริการ สามารถดำเนินจัดหาอุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธีศพได้ด้วยตนเอง แต่ก็น้อยคนนักที่จัดการด้วยตัวเอง เจ้าภาพจึงมีหน้าที่เพียงอย่างเดียวคือจ่ายเงินให้วัด

ในแง่บริการแต่ละวัดไม่ได้แตกต่างกัน แต่ต่างกันที่ราคา โดยค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ ประกอบด้วย ค่าหีบศพ ค่าดอกไม้ เครื่องไทยธรรม อาหาร เครื่องดื่ม ค่าศาลาและค่าเผาศพ เป็นต้น ศาลาที่ใช้ในการตั้งสวดศพ มีให้เลือกหลายขนาด เป็นศาลาธรรมดาหรือศาลาติดแอร์ ค่าบริการมีตั้งแต่ราคาหลักร้อยบาทไปถึงหลายพันบาท ดอกไม้หน้าหีบศพสามารถแสดงฐานะของเจ้าภาพหรือผู้ตายได้เป็นอย่างดี มีให้เลือกตั้งแต่แบบกอ แบบพุ่ม แบบสวน แบบเลื้อย และแบบโกศพระราชทาน ราคาเริ่มต้นที่หลักพันไปจนถึงหลักแสน ส่วนอาหารและเครื่องดื่มมีรายการไว้ให้เลือก มีขนมธรรมเนียมจนถึงขนมบนห้าง เช่น สวนดุสิตโฮม เอสแอนด์พีและการบินไทย รวมถึงยี่ห้ออื่น ๆ ส่วนอาหารคาวส่วนใหญ่วัดมีร้านประจำ แต่เจ้าภาพต้องการนำมาเองได้ทางฌาปนสถานมีงาน ชาม ซ้อนไว้ให้บริการ ด้านเครื่องไทยธรรมที่ใช้ในพิธีศพมีไว้ให้บริการ บางครั้งวัดมีให้เช่นกันนอกจากนี้มีโปรซัวร์หรือแผ่นพับขายบริการ เช่น ธุรกิจจอมมินิเตอร์ ธุรกิจสิ่งพิมพ์ ของที่ระลึก ธุรกิจบริการลอยอัฐิ ฯลฯ

สรุปได้ว่า ว่าตามหลักการบริหาร 4 M ในยุคโลกาภิวัตน์วัดจำเป็นต้องปรับตัวในการที่จะบริหารจัดการฌาปนสถานและงานศพให้เกิดความเรียบร้อยประกอบด้วยคนที่มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ มีเงินที่จะบริหารจัดการมีสิ่งของและมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ บริหารทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรที่มีภายในวัด ให้เกิดคุณค่า เพื่อบริหารความพึงพอใจของประชาชนที่มาใช้บริการ เพราะวัดถือว่าเป็นสถานที่ที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชนคนไทยมาอย่างช้านานเมื่อถึงวาระสุดท้ายของชีวิตวัดก็จะเป็นที่พึ่งสุดท้ายที่อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้มาทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ผู้วายชนเพราะฉะนั้นการมีความสุขในเรื่องของ 4 ข้อนั้น จะทำให้ปัจจัยส่วนอื่นตามมาอย่างเช่น การเดินทาง การมีที่จอดรถ มีศาลาบำเพ็ญกุศล มีเป็นเผาศพต่าง ๆ จะเพิ่มเติมมาและทำให้การบริหารจัดการมีรูปแบบที่ชัดเจนลดค่าใช้จ่ายลดเวลา และสามารถสบายใจทั้งในส่วนของผู้คนและสังคม

การจัดงานศพกับงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

ในที่นี้ขอกล่าวถึงการจัดการงานศพวัดชลประทานรังสฤษฎ์ พระอารามหลวง ตำบลตลาด อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมรุวัดชลประทานฯ มีการใช้งานอย่างหนักแต่ละปีไม่ต่ำกว่า 700- 800 ศพ ปีที่ผ่านมาเผาศพจำนวน 791 ศพ จนทำให้เตาเผาระเบิดเสียหายไป 1 เตา ต้องหยุดซ่อม ศพในศาลา ศพในโรงพยาบาลต้องรอหลายวัน ในป็นนี้ยังรวมถึงศพที่เสียชีวิตจากโควิดด้วย วัดอุปลักษณ์ด้วยการฌาปนกิจแก่ผู้วายชนม์ในวาระสุดท้าย ไม่ทอดทิ้งกัน เป็นเหตุให้ต้องเร่งสร้างเมรุเผาศพไว้คว้น หรือ “สุคติสถาน” บ้านหลังสุดท้ายก่อนย้ายภพภูมิ

สุคติสถาน เป็นนวัตกรรมการฌาปนกิจวิถีใหม่ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีองค์ประกอบเป็นศาลาคู่เมรุ จำนวน 4 ชั้น ชั้นที่ 1-3 มีศาลาบำเพ็ญกุศลชั้นละ 3 ศาลา ชั้นที่ 4 มีศาลาบำเพ็ญกุศล 1 ศาลา รวม 10 ศาลา เมรุและเตาเผา 2 เตาเผา แบบไร้มลพิษเป็นมิตรกับโลกอยู่บนชั้น 4 อาคารรับรองอยู่ด้านหน้าขนาด 4 ชั้น อีกหนึ่งหลัง มีลิฟต์ 3 ตัว และศาลาต้อนรับห้องสุขา 46 ห้อง

พระปัญญานันนุณี (สง่า สุภโร) เจ้าอาวาสวัดชลประทานรังสฤษฎ์ กล่าวว่า “สำหรับการสร้างสุคติสถานบนพื้นที่ 1 ไร่ ยกเมรุ เตาเผา และ 10 ศาลา ไว้บนอาคาร เป็นการจำกัดพื้นที่แต่ประโยชน์เกิด ไม่มีปล่องเมรุปล่อยมลพิษ ใช้แก๊สทำความร้อนแทนน้ำมัน มีระบบบำบัดควันทันช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม รักชีวิตผู้อื่น ภูมิทัศน์รอบอาคารเป็นพื้นที่สีเขียว วัดอื่น ๆ สามารถนำไปเป็นต้นแบบได้ ปกป้องวัดชลประทานฯ เเผา 3 ศพ ต่อวัน แต่โควิดระลอกใหม่เพิ่มเป็นวันละ 4 ศพ ต้องเตรียมสถานที่รองรับหลังความตาย ผู้เสียชีวิตจากโควิดคนกลัว แต่เราไม่รังเกียจความตาย ใครตายด้วยโควิด วัดเป็นที่ต้อนรับ และอุปลักษณ์จัดงาน จ่ายค่ารถ ค่าโลง” (วัดชลประทานรังสฤษฎ์ พระอารามหลวง, 2567)

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์มีพันธกิจ 6 องค์การ ประกอบด้วย การปกครอง การเผยแผ่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสุขสงเคราะห์ และการสาธารณูปการ ซึ่งการบริหารจัดการฌาปนสถานอยู่ในพันธกิจของคณะสงฆ์ โดยผู้เขียนและยกตัวอย่างวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ซึ่งมีการบริหารจัดการฌาปนสถานและการจัดการศพที่สอดคล้องหลักธรรมในเรื่องของความตายและชีวิตให้เห็นสังขธรรมของชีวิตว่ามีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องปกติ ของทุกชีวิต และเปลี่ยนบรรยากาศที่เศร้าโศก เป็นบรรยากาศที่มีความสดชื่นสอดคล้องหลักธรรมะเข้าไปเสริมสร้างกำลังใจให้ผู้ที่ยังอยู่ได้มีชีวิตดำเนินต่อไปได้ เป็นการสร้างพลังเชิงบวกผ่านหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น การจัดงานศพจึงได้ทั้งพันธกิจของคณะสงฆ์ในเรื่องของการสงเคราะห์ประชาชน ได้จัดสถานที่ซึ่งเป็นอยู่ในสาธารณูปการด้วยซึ่งตัวอย่างวัดดังที่ผู้เขียนได้อยู่เป็นตัวอย่าง

ภาพที่ 1 สุคติสถาน วัดชลประทานรังสฤษดิ์ พระอารามหลวง นนทบุรี

บทบาทของเจ้าอาวาสในการสั่งการ และหน้าที่สัปเหร่อผู้ทำพิธีศพ

เจ้าอาวาสมีบทบาทในการบริหารวัดในด้านต่าง ๆ ทั้ง 6 องค์การ ประกอบด้วย การปกครอง การเผยแผ่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และการสาธารณูปการ ซึ่งการบริหารจัดการฅาปนกิจสถานและจัดงานศพในจังหวัดนนทบุรีถือว่าอยู่ในด้านสาธารณสงเคราะห์และสาธารณูปการไปด้วยเพราะนอกจากจะเป็นการสงเคราะห์ประชาชนในเรื่องของการจัดงานในวัดแล้วยังเป็นการจัดบริเวณสถานที่ต้อนรับและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนอยู่ในด้านสาธารณูปการไปด้วยส่วนคุณสมบัติของเจ้าอาวาสผู้เขียนได้รวบรวมจากพระไตรปิฎกซึ่งน่าสนใจว่าคุณธรรมของผู้ที่เป็นผู้นำในทางพุทธศาสนาจะต้องประกอบด้วยข้อธรรม ซึ่งคุณสมบัติที่จะทำให้เจ้าอาวาสเป็นที่รัก เป็นที่สรรเสริญ ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายธรรม 5 ประการ คือ (อง.ปญจก. (ไทย), 22/231/373) 1. เป็นผู้มึศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย 2. เป็นพหูสูต ทรงสุตะ สั่งสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน แล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ แห่งตลอดดีด้วยทิวฐิติ 3. เป็นผู้มึวาจางาม เจรจาถ้อยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาชาวเมือง ที่สละสลวยไม่หยาบคาย ให้รู้ความหมายได้ 4. เป็นผู้ได้ฅาน 4 อันมิในจิตยั้ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ได้โดยไม่ลำบาก และ 5. ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ในอังคตตรนิกาย ปัญจนินบาต กล่าวถึง ธรรมที่เป็นเหตุอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ไว้ว่า ภิกษุเจ้าอาวาส ประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ได้ ธรรม 5 ประการ คือ 1. ให้คฤหัสถ์สมาทานอธิศีล 2. ให้คฤหัสถ์ตั้งอยู่ในการเห็นธรรม 3. เข้าไปหากคฤหัสถ์ผู้เป็นไข้ให้สติว่า ท่านทั้งหลายจงตั้งสติไว้ต่อพระรัตนตรัยที่ควรแก่สักการะ และเมื่อภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงหรือภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึง เธอเข้าไปบอกพวก คฤหัสถ์ว่าผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงแล้ว ภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงแล้ว ขอเชิญพวกท่านทำบุญเถิด นี่เป็นกาลสมัยที่จะทำบุญ 4. ฉันทโภชนะที่พวกคฤหัสถ์นำมาถวาย จะเลวหรือประณีตก็ตามด้วยตนเอง และ 5. ไม่ทำศรัทธาไทยให้ตกไปเหล่านี้เป็นหน้าที่หลักของเจ้าอาวาสที่พระบรมศาสดาทรง วางไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาวัดที่ยั่งยืน อีกอย่างคือการพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนได้อย่าง แท้จริง ทั้งนี้ โดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเดิมภายในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการ ดำเนินงานกิจกรรมพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์

ส่วนบทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีศพจึงเป็นพฤติกรรมการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับ ตำแหน่งทางสังคมหรือกิจกรรม และภาระหน้าที่ที่มีความเกี่ยวข้องต้องดำเนินการ แต่บางพิธีกรรม ความเชื่อหรือขั้นตอนอาจไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับบทบาท หน้าที่ของสัปเหร่อ ซึ่งอาจจะ เป็นบทบาทหน้าที่ของญาติพี่น้องของผู้ตาย พระสงฆ์ ผู้นำทำพิธีกรรม ทางศาสนา เป็นต้น ดังนั้น พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีงานศพที่มี ความเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อ ดังนี้

1. การบอกหนทาง การบอกหนทางจะกระทำโดยบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับผู้ป่วยหรือคนลำบากรก่อนใกล้ สิ้นลมหายใจ รวมทั้งสัปเหร่อก็อาจได้รับหน้าที่นี้ได้ เนื่องจากสัปเหร่อก็คือบุคคลที่อยู่ในสังคมเดียวกัน กับผู้ป่วยมีความคุ้นเคยกับครอบครัวของคนลำบากร และเป็นญาติพี่น้องของคนลำบากรเชื่อว่าจะ สามารถนำทางให้ดวงวิญญาณของผู้ป่วยไปสู่สุคติได้เมื่อยามคนลำบากรสิ้นใจ เพราะสัปเหร่อเป็นผู้ที่ อยู่ใกล้ชิดกับวัดและพระสงฆ์ จึงได้รับความเชื่อถือจากสังคมนั้น

2. การอาบน้ำศพ การอาบน้ำศพจะปฏิบัติโดยญาติพี่น้องและหรือผู้มีความรู้ในการปฏิบัติซึ่งควรจะเป็น หน้าที่ของสัปเหร่อ (พวงผกา ประเสริฐศิลป์, 2540) หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ในปัจจุบันอาจเป็นหน้าที่ของพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่ โรงพยาบาล ด้วยเหตุจากอาการเจ็บป่วยที่จะต้องเข้ารับการรักษาและเสียชีวิตในขณะนั้น จะมีการ จัดการทำความสะอาดศพ ฉีดยาศพ ตกแต่งสภาพศพเป็นต้น และญาติเป็นเพียงผู้มารับศพกลับไป บำเพ็ญกุศลตามประเพณี

3. การแต่งตัวศพเมื่ออาบน้ำศพแล้วต้องแต่งตัวหวิมศพ ซึ่งจะแตกต่างกันบางแห่งหวิมไปทางซ้ายบาง แห่งหวิมไปทางขวาบางแห่งหวิมไปทางหลัง บางแห่งหวิม 3 หนเท่านั้น และที่เหมือนกันทุกแห่งคือ เมื่อหวิมให้กับศพ แล้วจะต้องหักหวิมทิ้งหรือโยนลงในโลงบางแห่งหัก 2 ท่อน บางแห่งหัก 3 ท่อน ขึ้นอยู่กับสัปเหร่อแต่ละคน แต่ละท้องถิ่นการนุ่งผ้าศพจะจัดการแต่งกายศพด้วยชุด

เสื้อผ้าที่ดีที่สุด หรือชุดที่ผู้ตายชอบใส่ และบาง แห่งนิยมนุ่งผ้าให้ศพโดยการสวมเสื้อกลับกัน (เสถียร โกเศศ, 2530) บางแห่งนิยมการนุ่งผ้า 2 ชั้น ตามประเพณีนิยมเรียกได้ว่าเป็นการนุ่งผ้าสำหรับศพ หรือแต่งให้กับผีขึ้นอยู่ผู้มีความรู้หรือสัปเหร่อแต่ละคนแต่ละท้องถิ่นส่วนการเอาเงินใส่ปากศพนั้นอดีตกล่าวว่าเพื่อเป็นค่าจ้างแก่สัปเหร่อที่จะนำศพไปเผาและ การใส่ไว้ในปากก็เพื่อสะดวกแก่การค้นหา หรือถ้าในกรณีเจ้าภาพสัญญาจะให้ค่าจ้างแก่สัปเหร่อ ภายหลัง ถ้าไม่ใส่เงินไว้ในปากก่อนเกรงว่าสัปเหร่อจะไม่ยอมในเวลามัดศพเพราะเจ้าภาพอาจบิดพลิ้ว ไม่ยอมจ่ายค่าจ้าง อีกนัยหนึ่งกล่าวว่าเมื่อได้เวลาเผาจะนำเงินออกจากปากศพและเก็บไว้เป็นที่ระลึกหรือเครื่องราง

4. การมัดตราสัง ผู้ทำหน้าที่มัดตราสังต้องเป็นผู้ที่ได้ฝึกหัดเคยมัดศพและเรียนรู้ราคาที่จะว่ากล่าวในเวลา ผูกมัดศพ หรือสัปเหร่อในการมัดตราสังศพด้วยด้ายหรือฝ้ายดิบขนาดโตเท่า นิ้วก้อยผูกเป็น 3 เปราะ คือ ที่เท้า เอว และคอ

5. การเบิกโลง การเบิกโลงจะเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อหรือผู้ที่มีความรู้ชำนาญในการใช้คาถาอาคม การ ประกอบพิธีกรรมเบิกโลงตามขั้นตอนพิธีกรรมความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น

6. การทำเครื่องประกอบโลง เมื่อทำการเบิกโลงเสร็จแล้วจะทำเครื่องประกอบโลง ซึ่งจะประกอบด้วยฟากหรือฝือกที่ ทำด้วยไม้ไผ่ ถักด้วยหวายเรียงกันทำเป็นหมอนรองใช้ใบตองตานี 3 ยอด มาปูรองกันน้ำเหลืองไหล ลงกันโลง และการทำบันไดหลังโลงหรือบันไดผี

7. การตั้งศพ หลังจากนั้นจะทำการบรรจุศพลงในโลง และตั้งไว้ที่บ้านหรือที่วัดเพื่อบำเพ็ญกุศพลโดยการ ตั้งศพต้องหันศีรษะไปทางทิศตะวันตกตามประเพณีความเชื่อสืบมา (พระครูสมุห์ประสงค์ ฐิตปุณฺโญ, 2541)

8. การจุดไฟไว้หน้าศพ ศพที่ยังอยู่ในบ้านเรือน แม้จะนำเข้าโลงแล้วหรือยังก็ตาม จะทำการตามไฟศพไว้ปลายเท้า ซึ่งกล่าวถึงปริศนาหลายประการ เช่น เป็นเครื่องเตือนสติคนเป็นให้หาทางไปแต่ทางสว่างบ้างก็ กล่าวถึง คราวตายแล้วธาตุทั้ง 4 ก็แยกกันไปจึงจุดไฟตามไว้เป็นพยาน 70 และการให้ความหมายเป็น ประทีปส่องให้คนทั้งหลายรู้ว่าตรงนั้นมีศพ จะได้ไม่เดินไปกระทบในเวลากลางคืนหรือใช้เป็นแสงสว่าง ซึ่งเรียกว่า “ไฟยาม” หรือ “ตะเกียงชีวิต”

9. การนำศพออกจากบ้าน การนำศพออกจากบ้าน มีขั้นตอนที่ยึดถือปฏิบัติหลายขั้นตอน คือ ไม่ห้ามศพลอดซอกการ ชักฟากสามซี้ตีหมอสวมใบ การทำประตูปาเมื่อนำศพออกไปพ้นประตูแล้ว จะรื้อทิ้งเพื่อป้องกันไม่ให้ วิญญาณผู้ตายกลับมาบ้านได้ การขีดข้าวสารระหว่างทาง การใช้ไม้ขีดนำทาง และห้ามหามาเข้ามา ข้ามสวน

10. การโปรยข้าวตอก การโปรยข้าวตอกในระหว่างเคลื่อนขบวนศพไปวัด หรือป่าช้าตลอดเส้นทาง

11. การเผาศพ ก่อนการเผาศพสัปเหร่อจะมีความเชื่อในการทิ้งเบี้ยให้ตากเลียยกลาเพื่อซื้อที่สำหรับฝัง หรือเผาศพกับเจ้าของป่าช้า และจะนำโลงศพเดินเวียนเชิงตะกอนจากขวาไป

ซ้าย 3 รอบ (แปลก สนธิรักษ์, 2531) ก่อนนำ ศพตั้งบนเชิงตะกอน หลังจากนั้นจะเปิดฝาโลง ตัดตราสังออก นำน้ำมะพร้าวมาล้างหน้าศพ เพื่อให้ ลูกหลานผู้ตายได้ดูหน้าเป็นครั้งสุดท้ายก่อนการเผา นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในการโยนผ้าข้าม ศพที่กำลังลุกไหม้ 3 ครั้ง และการชกพื้น 3 ดัน อันเป็นการเสร็จพิธีการเผาซึ่งการเผา ถือเป็นธรรมเนียมประเพณีของชาวพุทธที่ยึดถือปฏิบัติกันมาช้านาน ไม่ว่าจะภาคไหน ๆ ของประเทศไทย ต่างก็มีการเผาศพด้วยกันทั้งสิ้น ส่วนพิธีกรรมก็อาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความเชื่อของญาติโยมในท้องถิ่น แต่สุดท้ายก็มักจบลงด้วย “การเผา” แม้กระทั่งในปัจจุบันพี่น้องคนไทยเชื้อสายจีนส่วนหนึ่งก็เปลี่ยนทัศนคติจาก “การฝัง” มาเป็น “การเผา” แทนอันเนื่องมาจากสภาวะเศรษฐกิจที่จำเป็นต้องรัดเข็มขัด เพราะการฝังต้องใช้ที่ดินซึ่งมีราคาแพงโดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นที่นิยม ดังนั้น “การเผาศพ” จึงเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดในแง่ของเศรษฐศาสตร์แต่ในขณะเดียวกัน ปัญหาเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับเขม่าควันและกลิ่นจากการเผาศพก็จะพบอยู่เป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะในเขตชุมชนที่มีความหนาแน่นของประชากรสูงและมีเตาเผาศพตั้งอยู่ตามวัดต่าง ๆ จำนวนมาก จึงเป็นข้อพิจารณาว่าจะทำอย่างไร ให้ “การเผาศพ” เป็นกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

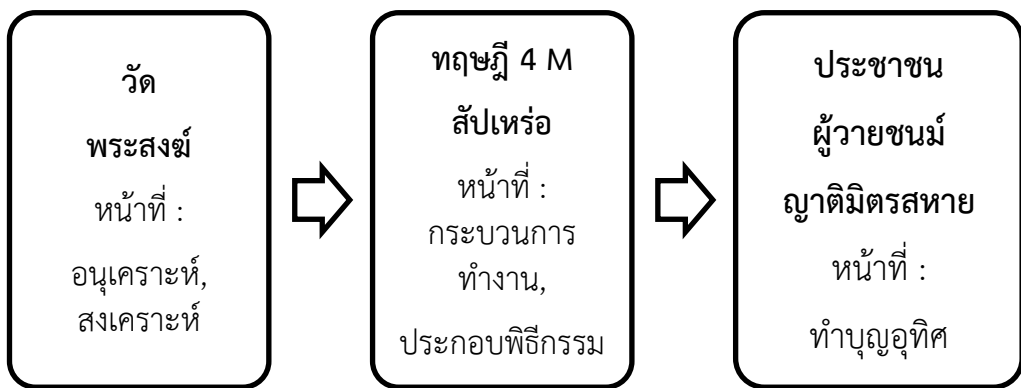
12. วันเผาศพ วันเผาศพเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการกำหนดวันเผาศพ ตามความเชื่อของผู้มีความรู้ด้าน พิธีกรรม หรือสัปเหร่อ คือ ถ้าตายวันข้างขึ้นให้เผาวันคี่ ถ้าตายวันข้างแรมให้เผาวันคู่ และยังห้ามเผา ในวันศุกร์ เพราะถือว่าเป็นวันมงคล วันที่เป็นสุข ไม่ควรทำให้ทุกข์ ห้ามเผาในวันพฤหัสบดี เพราะเป็นวันครู และห้ามเผาวันพระ เพราะเป็นวันที่ต้องรักษาศีล ถ้าเผาวันนี้จะเป็นการรบกวนชีวิตสัตว์ที่อยู่ในศพ

13. การแปรรูป ตอนเช้าตรู่ของวันที่ถัดจากวันเผา สัปเหร่อผู้เผามาแปรรูปก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ถือว่า เพื่อให้ผู้ตายได้รับอรุณของวันใหม่ จะนำกระดูกของผู้ตายมาทำให้เป็นรูปคนหันด้านที่เป็นศิระะไป ทางทิศตะวันตก แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาชักบังสุกุลตาย เสร็จแล้วลบลรูปเดิมเสียทำเป็นรูปขึ้นใหม่ให้เป็น รูปคน หันด้านศิระะไปทางตะวันออก สมมติว่าเป็นการเกิดเจ้าภาพบางรายจะเอาแก้วแหวนเงินทอง โปรยลงบนกระดูกประพรมด้วยของหอม นำน้ำผสมขมิ้นซึ่งถือเป็นน้ำแม่คงคา น้ำมะพร้าวถือเป็น หัวใจของจุฬามณี และน้ำหอม นำน้ำทั้งหมดนี้มาประพรมกระดูก เรียกว่า กายานร่อยแปด แล้วจึง นิมนต์พระมาชักบังสุกุลเป็น จึงถือว่าเสร็จพิธี

14. การเก็บอัฐิ เมื่อแปรรูปเสร็จแล้วจะเก็บกระดูกใส่โกศ ส่วนเล็กก็ใช้ผ้าขาวห่อไว้นำไปลอยน้ำ นำไปฝัง หรือบรรจุพระเจดีย์ หรือหากมีการทำบุญเลี้ยงพระเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เรียกว่า ทำบุญอัฐิ 7 วันหลังเผา หรือบางแห่งจะทำต่อเนื่องให้เสร็จงานในรวดเดียวเลย สรุปรจากการศึกษาบทบาทของสัปเหร่อต่อพิธีงานศพมี 14 ขั้นตอน ได้แก่ การบอก หนทางการอาบน้ำศพ การแต่งตัวศพ การมัดตราสัง การเบิกโลง การทำเครื่องประกอบโลง การตั้ง ศพ การตามไฟหน้าศพ การนำศพออกจากบ้าน การโปรยข้าวตอก การเผาศพ การกำหนดวันเผาศพ การแปรรูป และการเก็บอัฐิ (ไทยพับลิก้า, 2560)

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของวัดซึ่งมีต่อการบริหารสถาปนสถานหรือการจัดงานศพ มีส่วนประกอบหลายด้านตามหลักทฤษฎี 4 M ได้แก่ เจ้าอาวาสที่มีบทบาทที่จะต้องบริหารจัดการวัดในรูปแบบของการจัดกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์และให้กำลังใจแก่ประชาชนผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ผ่านการจัดงานศพและบทบาทของสัปเหร่อซึ่งจะรู้ธรรมเนียมต่าง ๆ เป็นตัวแทนของพระสงฆ์ที่แสดงออกในเชิงของพิธีการและมีการประกอบพิธีกรรมที่เป็นความเชื่อทางพุทธศาสนาตามที่ผู้เขียนได้เรียบเรียงไว้ ซึ่งในแต่ละที่ ในแต่ละภาคมีการจัดที่แตกต่างกันออกไป แต่โดยความหมายก็คือเพื่อส่งผู้ตายไปสู่สุรวงสวรรค์และทำให้ผู้ที่ยังอยู่ที่เป็นญาติมิตรสหายหรือคนที่เป็นที่รักเกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ เพราะฉะนั้น บทบาทของเจ้าอาวาสพระสงฆ์ในการพัฒนาวัด การอยู่ร่วมกับชุมชนรวมถึงผู้ทำพิธีหรือเรียกว่าสัปเหร่อนั้นมีความสำคัญในการบริหารจัดการสถาปนสถานและงานศพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีวัดเป็นจำนวนมากซึ่งผู้เขียนได้ยกตัวอย่างวัดชลประทานรังสฤษฎ์ เป็นต้น

ภาพที่ 2 บทบาทของวัดในการบริหารจัดการสถาปนสถานและงานศพในจังหวัดนนทบุรี

สรุป

บทบาทของวัดโดยมีคณะสงฆ์นำโดยเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีบทบาทในการบริหารจัดการสถาปนสถานตามหลัก 4 M ซึ่งประกอบด้วยการบริหารคน บริหารต้นทุนงบประมาณ บริหารสิ่งของอุปกรณ์และบริหารจัดการซึ่งในบทบาทของเจ้าอาวาสก็จะมี ความสำคัญเป็นอย่างมากตามหลัก 4 M เป็นการอนุเคราะห์ประชาชนที่นำศพมาที่วัดเป็นการสาธารณสงเคราะห์ซึ่งอยู่ในพันธกิจของคณะสงฆ์ ซึ่งเจ้าอาวาสเน้นในเรื่องของการสั่งการจำเป็นจะต้องมีคุณธรรมตามหลักพุทธศาสนาเบื้องต้น คือ ต้องมีศีลและมีความรู้ ส่วนผู้ประกอบพิธีคือ สัปเหร่อมีบทบาทในการทำพิธีกรรมที่เกี่ยวกับศพได้รับตำแหน่งจากคณะสงฆ์ให้ทำพิธีที่เกี่ยวกับการปลงศพหรือการทำเผาศพให้เรียบร้อย โดยใช้กระบวนการในการทำงานและการประกอบ

พิธีกรรมส่วนประชาชนที่ได้รับประโยชน์ คือ ญาติพี่น้องของผู้วายชนม์ได้ทำบุญอุทิศเพื่อเป็นการส่งผลบุญไปให้ผู้ตาย ในเรื่องของการบริหารจัดการสถาปนสถานหรืองานศพของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรีนั้นจึงมีส่วนสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้วัด บ้าน โรงเรียน มีส่วนร่วมซึ่งกันและกันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นการทำให้สังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขโดยอาศัยหลักทางพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- ไทยพับลิก้า. (2560). *ธุรกิจงานศพ : จัดงาน 7 วัดดัง กทม. โปรตนับเงินในกระเป๋า ก่อน (2)*. สืบค้น 26 มกราคม 2567, จาก <https://thaipublica.org/2011/09/funerals2/>
- แปลก สนธิรักษ์. (2531). *พิธีกรรมและประเพณี*. กรุงเทพฯ: เจริญจิต.
- พระขวัญเมือง สุหะ. (2546). *พุทธศาสนากับลัทธิบริโภคนิยมศึกษาเปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์แนวพุทธกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ)*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระครูสมุห์ประสงค์ ฐิตปุณฺโญ. (2541). *สังเค็ด ราชาวดี ดอกไม้รูปเทียน และประเพณีทำศพ*. กรุงเทพฯ: วิริยพัฒนา.
- พวงผกา ประเสริฐศิลป์. (2542). *ประเพณีไทยกับการเปลี่ยนแปลงตามกระแสวัฒนธรรมโลก*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- ภัสน์วจี ศรีสุวรรณ. (2557). *ฉลาดทำศพ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดดา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุวดี ช่วยกิจ. (2551). *ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางการตลาดของฟิลลิป คอตเลอร์ กับลัทธิบริโภคนิยม (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา)*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ลักขณา ศกุนะสิงห์. (2556). *ความเชื่อและประเพณี: เกิด แต่งงาน ตาย*. กรุงเทพฯ: พราวเพชร.
- วัดชลประทานรังสฤษฎ์ พระอารามหลวง. (2567). *สุคติสถาน*. สืบค้น 26 มกราคม 2567, จาก <https://golink.icu/a43WxhV>
- เสถียร โกเศศ. (2531). *การตาย*. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.

